

тяжкості...». Пункт 3 ч. 4 ст. 82 КК варто було б викласти у такій, наприклад, редакції: «3) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний *тяжкий злочин*, умисний особливо тяжкий

злочин...». Також ч. 4 ст. 82 КК варто було б доповнити пунктом четвертим такого, наприклад, змісту: «4) не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом за *корупційний особливо тяжкий злочин*».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Голос України*. – 25 жовтня 2014 р. – № 206.
2. *Ткаченко Р. М.* Деякі особливості кримінальної кваліфікації та відповідальності у кримінальних провадженнях про корупційні злочини / Р. М. Ткаченко // «Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності»: матеріали міжн. наук.-практ. конф., 8–9 жовт. 2015 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) [та ін.]. – Х.: Право, 2015. – 528 с.
3. *Рекомендації V* Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності» (м. Харків, 8–9 жовтня 2015 р.). – Харків, 2015. – 12 с.

«АНТИКОРУПЦІЙНИЙ» ПРИНЦИП ЧИННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОМУ УКРАЇНИ В ПРОСТОРИ

PRINCIPLE OF "ANTI-CORRUPTION" JURISDICTION UNDER THE UKRAINIAN CRIMINAL LAW

К. П. Задоя

Zadoya K. P.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

4 червня 2014 року набрав чинності Закон України (далі – ЗУ) від 13.05.2014 р. № 1261-VII, який у тому числі передбачав і доповнення ст. 8 Кримінального кодексу України (далі – КК) частиною другою, яка передбачає, що: «Іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, також підлягають в Україні відповідальності згідно з цим Кодексом, якщо вони за межами України вчинили у співучасті із службовими особами, які є громадянами України, будь-який із злочинів, передбачених у ст.ст. 368, 368³, 368⁴, 369 і 369² цього Кодексу, або якщо

вони пропонували, обіцяли, надали неправомірну вигоду таким службовим особам, або прийняли пропозицію, обіцянку неправомірної вигоди чи одержали від них таку вигоду».

Ця законодавча новела заслуговує на увагу з огляду, щонайменше, на два запитання:

1) якими були причини доповнення КК зазначеним положенням;

2) яке місце ч. 2 ст. 8 КК у системі положень Кодексу, які визначають особливості чинності кримінального закону в просторі?

1. Запровадження у кримінальний закон України нового положення щодо чинності цього закону в просторі було обумовлено приєднанням нашої держави до Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 1999 р. (далі – Конвенція) та подальшою ратифікацією цього міжнародного договору. Частина 1 ст. 17 Конвенції встановлює, що держави-учасниці повинні забезпечити поширення на своєї юрисдикції на злочини, передбачені ст.ст. 2–14 цього договору, якщо: «а) злочини вчинено повністю або частково на її [держави-учасниці – К.З.] території; б) злочинець є її громадянином, посадовою особою чи членом одного із її національних представницьких органів; с) злочини вчинено за участі однієї із її посадових осіб чи одним із членів її національних представницьких органів або будь-якої особи, згаданої у статтях 9–11 [мова йде про посадових осіб міжнародних організацій, членів міжнародних парламентських асамблей та посадових осіб міжнародних судів – К.З.], яка водночас є її громадянином».

Під час процедури моніторингу виконання Україною вимог Конвенції експертами Група держав проти корупції (далі – GRECO) український Уряд стверджував, що врахування вимог ч. 1 ст. 17 Конвенції не потребує внесення змін або доповнень до положень КК, які регламентують питання чинності кримінального закону і просторі. Зокрема, вказувалось, що ст. 8 КК (в редакції до набрання чинності ЗУ від 13.05.2014 року № 1261-VII) в частині слів «іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які вчинили злочини за її межами, підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами» забезпечує безумовне виконання положень Конвенції щодо питань юрисдикції. Оскільки ч. 1 ст. 17 Конвенції регламентує питання чинності кримінального закону в просторі, це автоматично перетворює дане положення на «випадок, передбачений міжнародним договором» в розумінні ст. 8 КК.

Натомість, експерти GRECO відкинули такі пояснення, вказавши, що Конвенція «не є міжнародною угодою, яка може самотійно застосовуватися напряму, без прийняття додаткового законодавства і серед її положень «не передбачено» випадків притягнення до кримінальної відповідальності у контексті ст. 8 КК».

Тим самим експерти GRECO вказали на: а) несамовиконуваний характер ч. 1 ст. 17 Конвенції (з цим слід погодитись, адже дане положення вимагає від держав-учасниць вжиття заходів для встановлення юрисдикції, а не наділяє їх юрисдикцією); б) приховану некоректність нормативної регламентації так званого універсального принципу чинності кримінального закону в просторі у правовій системі України.

У підсумку в Оціночному звіті GRECO було констатовано невідповідність положень КК пункту с) ч. 1 ст. 17 Конвенції, оскільки ст. 8 КК в редакції до набрання чинності ЗУ від 13.05.2014 р. № 1261-VII не поширювала юрисдикцію України, наприклад, на іноземців чи осіб без громадянства, які постійно не проживають в Україні, що поза межами території України надали неправомірну вигоду посадовій особі міжнародної організації, яка є громадянином України чи особою без громадянства, що постійно проживає в Україні. Як вказувалось вище, подібний злочин не міг вважатись таким, що підпадає під «випадок, передбачений міжнародним договором» (перша частина речення ст. 8 КК в редакції до набрання чинності ЗУ від 13.05.2014 р. № 1261-VII), а окрім того – не міг визнаватись тяжким або особливо тяжким злочином *проти прав і свобод громадян України або інтересів України* (перша частина речення ст. 8 КК в редакції до набрання чинності ЗУ від 13.05.2014 р. № 1261-VII).

Таким чином, доповнення ст. 8 КК частиною другою слід визнати виправданим кроком законодавця, який усунув неузгодженість (суперечність) між КК та Конвенцією.

2. Законодавча новела ч. 2 ст. 8 КК, окрім чіткого розуміння її генези, потребує ще й з'ясування її місця у системі законодавчих положень, що регламентують дію кримінального закону в просторі. Інакше кажучи, слід з'ясувати, як норма, передбачена ч. 2 ст. 8 КК, співвідноситься з нормами, передбаченими ст.ст. 6–7 та ч. 1 ст. 8 КК.

Перш за все слід констатувати, що положення ч. 2 ст. 8 КК змістовно абсолютно не пов'язане з положеннями ст.ст. 6, 7 КК, оскільки в першому з них іде мова про чинність кримінального закону щодо злочинів, вчинених іноземцями або особами без громадянства, що постійно не проживають в Україні (у ст. 7 КК – навпаки, йде мова про чинність кримінального закону щодо злочинів, вчинених громадянами України та особи без громадянства, що проживають постійно в Україні) поза межами території України (у ст. 6 КК – навпаки, йде мова про злочини, вчинені на території України).

Складнішим виглядає співвідношення положень ч. 1 та 2 ст. 8 КК між собою. У вітчизняній кримінально-правовій доктрині склався консенсусний підхід, що ч. 1 ст. 8 КК «фіксує» відразу два принципи дії кримінального закону в просторі – універсальний («...у випадках, передбачених міжнародними договорами...») та реальний (часто його ще називають принципом захисту) («...тяжки або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України...»). Отже, цілком доречним є запитання про те, чи передбачив законодавець у ч. 2 ст. 8 норму, яку можна вважати спеціальною по відношенню до норми, передбаченою частиною першої цієї ж статті, і, відповідно, чи можна стверджувати, що ч. 2 ст. 8 КК лише конкретизує зміст універсального або (та) реального принципів дії кримінального закону в просторі?!

На наш погляд, відповідь на поставлене запитання в обох його частинах має бути негативною. По-перше, як відзначалось вище, універсальний принцип дії кримінального закону в просторі в розумінні

ч. 1 ст. 8 КК «працює» лише у «випадках, передбачених міжнародними договорами». Частина 2 ст. 8 КК жодних відсилок до міжнародних договорів не містить, а безпосередньо вирішує питання про юрисдикцію України щодо певних кримінально-правових ситуацій. Не можна вести мову й про те, що відсилка на рівні ч. 2 ст. 8 КК має «прихований» характер – див. вище про дискусію між Урядом України та експертами GRECO.

В одному із останніх підручників з кримінального права України В. І. Борисов вказує, що в ч. 2 ст. 8 КК реальний принцип чинності кримінального закону в просторі «конкретизовано стосовно злочинів корупційної спрямованості» [1, 63]. На користь цієї тези начебто свідчить і п. 81 Пояснювальної записки до Конвенції, в якому сказано, що «в основі підпункту «с» пункту 1 [ст. 17 Конвенції, на виконання якого КК було доповнено ч. 2 ст. 8 – К.З.] покладено як *принцип захисту (національних інтересів)* [виділено мною – К.З.], так і громадянства».

Тим не менш, на нашу думку, відсутні підстави ототожнювати положення ч. 2 ст. 8 КК з реальним принципом чинності кримінального закону в просторі, перш за все, тому, що останній поширюється на «*злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України*». За змістом же ч. 2 ст. 8 КК підлягають кримінальній відповідальності за відповідними положеннями КК іноземці та особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, за злочини, *які можуть і не посягати на права і свобод громадян України або інтереси України*. Наприклад, іноземець поза межами території України надає неправомірну вигоду громадянину України, що є службовою особою юридичної особи приватного права за законодавством іншої держави (посадовою особою міжнародної організації чи міжнародної судової установи).

Згадка ж про «принцип захисту (національних інтересів)» у п. 81 Пояснювальної

записки до Конвенції пояснюється тим, що в п. с) ч. 1 ст. 17 Конвенції йде мова про злочини, вчинені за участі двох категорій осіб: а) громадян держави-учасниці Конвенції, які є посадовими особами міжнародних організацій, членами міжнародних парламентських асамблей та посадовими особами міжнародних судів (злочинів, вчинених цією категорією осіб стосуються слова «так і [принцип – К.З.] громадянства» у п. 81 Пояснювальної записки); б) громадян держави-учасниці Конвенції, які є її посадовими особами чи членами її національних представницьких органів (відповідно, вчинення злочину за участі цих суб'єктів й

розглядається авторами Пояснювальної записки як посягання на національні інтереси певної держави).

Таким чином, положення ч. 2 ст. 8 КК поширює юрисдикцію України навіть на більш широке коло злочинів, аніж того вимагає Конвенція, але при цьому законодавець вийшов за рамки реального принципу (принципу захисту) як в розумінні ч. 1 ст. 8 КК, так і в розумінні Конвенції, та *de facto запровадив у кримінальне право України новий принцип чинності кримінального закону в просторі, який ми умовно пропонуємо іменувати «антикорупційним».*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Кримінальне право України*. Загальна частина / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін [та ін.]; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова,

В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2015. – 528 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

THE USE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CORRUPTION CRIMES

Н. В. КАРПІНСЬКА

Karpinska N. V.

доцент кафедри кримінального права і процесу, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Вивчення психологічних аспектів діяльності з досудового розслідування корупційних злочинів передбачає вивчення питань, що пов'язані з психологічною характеристикою корупційного злочину як соціального суспільно-небезпечного явища, а також з психологічною характеристикою осіб, що вчиняють такі кримінально-карані діяння.

Все життя людини складається з якої-небудь діяльності, яка визначається психічними процесами, без яких не можуть

відбуватися пізнання об'єктивної дійсності та взаємовідносини між людьми, не можуть існувати потреби, інтереси, мотиви, цілі, спонукання в екзистенціальній та соціальній сферах, спрямованість і обумовленість поведінки кожного індивіда. Це підкреслює необхідність володіння психологічними знаннями і оперування ними всіма тими, кому за родом їхньої діяльності належить пояснювати вчинки людей, впливати на їх мотивації і поведінку, намагатися внести